

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 980 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarni tashkil etishning nazariy asoslari.....	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmurotovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari...27	
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari.....32	
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....40	
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....45	
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....50	
Ibrohimov Boburmuroz Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar55	
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish63	
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....67	
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari72	
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish77	
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi84	
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....88	
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish....93	
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....98	
Meliqulov G'ayrat Abdug'aforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri105	
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....110	
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektlarining tasniflanishi va alohida xususiyatlari116	
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari121	
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....125	
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati129	
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	
Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari136	
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....143	
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar149	
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi.....154	
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....159	
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....165	
Raxmatov Adxam Itolmasovich	

Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўгли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	
Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саиткамолов Мухаммадхожа Сабиrhoджа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati.....	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammatt qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	

Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	
Transport Decarbonization Strategy	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishiga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattorali qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	

Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari.....	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса.....	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish.....	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy.....	561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market.....	566
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyeovna Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадилов Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камоладдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni.....	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan	
O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotteling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali	
yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdukarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	
Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va	
uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	

Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовевна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari	819
Berdikulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptovalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdikulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budget daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdikulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С. С.	
Роль применения информационных технологий "BLOCKCHAIN" в совершенствовании системы бухгалтерского учета Республики Узбекистан	881
Холбеков Расул Олимович	
Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasida ichki audit qanday amalga oshiriladi: usullari	886
Shafkarov Faxriddin Xudayberdievich	
Tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimida umidsiz qarzdorlik masalasi	892
Tashmuxamedov Dilmirod Mirabzalovich	
Принципы формирования отчета о финансовых результатах в национальной и зарубежной практике	897
Эргашева Шахло Тургуновна	
Xalqaro raqamli integratsiyaning O'zbekiston an'anaviy banklarning raqobat muhitiga ta'siri	907
Abdujabbarov Abdurasul Abdurashid o'g'li	
O'zbekistonda turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish: muammolar va strategiyalar	915
Eshmurodov Rustam Sayfiddin o'g'li	
Yoshlar turizmini rivojlantirishda ommaviy va alternativ turizmning o'rni hamda volontyorlikning xususiyatlari	918
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Parrandachilik statistikasi ko'rsatkichlar tizimini shakllantirishning nazariy asoslari	922
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Iqtisodiyotda kambag'allik darajasini qisqartirishda moliya bozori instrumentlaridan foydalanish imkoniyatlari	927
Shaxnoza Qobilova	
Sohibqiron Amir Temur va Adam Smitning soliqlarga bo'lgan qarashlarining xususiyatlari to'g'risidagi fikrlar	932
Alimov Ilxomjon Ikromovich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy bank xizmatlarinin rivojlantirish istiqbollari (O'ZMILLIYBANK AJ misolida)	938
Kadirov Laziz	
Milliy barqaror rivojlanish sohasidagi maqsad va vazifalarni amalga oshirishda iqtisodiy indikatorlar tahlili	941
Xoshimov Sobir Murtazayevich	

The Role of Artificial Intelligence in Digital Transformation.....	945
Raimjonova Madina Asrarovna	
Tadbirkorlikda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish masalalari	949
Otaxanov Sardorbek Maxammadali o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati samarasini oshirishda iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik yo'nalishlari	952
I. M. Kamoliddinov, Sodiqov Maqsudjon Abduolimovich	
Tadbirkorlik subyektlarini soliq mexanizmi orqali rivojlantirish masalalari.....	955
Akbarov Akramjon Ibroximjonovich	
Yashil investitsiya samaradorligini oshirish masalalari.....	959
Ibrohimov Muhammadjon Abdullajanovich	
Yengil sanoat korxonalarini rivojlantirish va eksport imkoniyatlarini oshirish yo'llari	962
K. M. Umarkulov	
"Yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishda tadbirkorlik faoliyati va uning hissasini oshirish masalalari	966
G. T. Mamajanova	
Kichik biznes faoliyatini qo'llab-quvvatlashda mahalliy boshqaruv bilan mushtarak jihatlarning o'ziga xos xususiyatlari	970
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
Aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari.....	976
Tursunov Abdulla Qoraboshevich	

KICHIK BIZNES FAOLIYATINI QO'LLAB-QUVVATLASHDA MAHALLIY BOSHQARUV BILAN MUSHTARAK JIHATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich

I.f.f.d (PhD), "University of Business and Science"

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes faoliyatini o'ziga xos xususiyatlarining mahalliy boshqaruv bilan mushtarak jihatlari, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish iqtisodiy mexanizmining tarkibi, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish iqtisodiy mexanizmi samaradorligini baholashning uslubiy masalalari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, iqtisodiy mexanizm, samaradorlik.

Abstract: This article discusses aspects of the specifics of small business activities common with local government, the structure of the economic mechanism of small business management at the local level, methodological issues of evaluating the effectiveness of the economic mechanism of small business management at the local level.

Key words: small business, economic mechanism, efficiency.

Аннотация: В данной статье рассмотрены общие с местным самоуправлением аспекты специфики деятельности малого бизнеса, структура экономического механизма управления малым бизнесом на местном уровне, методические вопросы оценки эффективности экономического механизма управления малым бизнесом на местном уровне.

Ключевые слова: малый бизнес, экономический механизм, эффективность.

KIRISH

Bugungi kunda jahonda global miqyosdagi raqobatlashuvning keskinlashib borishi sharoitida mamlakatlarning ichki iqtisodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishning muhim yo'nalishi sifatidagi kichik biznes subyektlari imkoniyatlaridan foydalanishga e'tibor kuchayib bormoqda. Kichik biznes sohasining boshqaruv obyekti jihatidan o'ziga xos xususiyat va tavsiflarining kuchli darajada namoyon bo'lishi, ayniqsa, kichik biznesni mahalliy darajada boshqarishda mazkur holatni to'liq e'tiborga olgan holda faoliyat samaradorligini ta'minlashning ahamiyatini kuchaytirmoqda. "Mahalliy o'zini o'zi boshqaruv organlari o'z hududlarida biznesni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishiga asoslanuvchi mahalliy-xususiy sheriklik usullari tobora kengayib bormoqda. Kichik tadbirkorlikning rivojlanishi – bu qo'shimcha ish o'rinlari, mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni mahalliy ehtiyojlar uchun amalga oshirish, mahalliy byudjetga soliq to'lovlarini namoyon etadi. Yirik korxonalarda ishlab chiqarishning pasayishi va ish o'rinlarining qisqarishi sharoitida kichik biznes ko'plab mahalliy tuzilmalarda hayotni ta'minlashning asosiy omiliga aylanmoqda" ^[1]. Bu esa muntazam ravishda kichik biznesni mahalliy darajada boshqarishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirib borishni taqozo etmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy adabiyotlarda mexanizm tushunchasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, D.M. Juravlev "Tizimning ko'plab elementlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonlarining ifodasi sifatidagi "mexanizm" tushunchasi o'z vaqtida texnika fanlaridan olingan bo'lib, mexanizm tushunchasi ostida mashina, apparat yoki asbobni harakatga keltiruvchi, ta'sirni uzatuvchi va energiyani o'zgartiruvchi ichki tuzilmasi nazarda tutiladi. Umumiy holatda mexanizm kirish (energiya) va chiqish (talab etilayotgan natija), o'zaro ta'sir qiluvchi (yuklama) va boshqa elementlar (ish)ni harakatga keltiruvchi (energiyani uzatish)ning oldindan belgilangan parametrlariga ega bo'lgan, muayyan tarzda o'zaro bog'langan alohida elementlarini namoyon etadi.

Texnik tizimlarga taqqoslaganda, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarga nisbatan “mexanizm” atamasi jo‘shqinlik, o‘zgaruvchanlik, tarkibiy elementlarning bir turda bo‘lmasligi, dastlabki holatga qaytish imkonining mavjud emasligi va boshqa funksional tavsiflar bilan bog‘liq bo‘lgan qator xususiyatlarga ega” [2], deb ta’kidlaydi.

Bundan ko‘rinadiki, mexanizm – bu muayyan ichki tartibga ega bo‘lgan, hodisa yoki jarayonlarga kuch (ta’sir) beruvchi ichki elementlarning o‘zaro bog‘liqlik va ta’sirdagi harakatidir. Mexanizm tushunchasiga berilgan ta’riflar va izohlar pirovardida o‘zining mazmunan yaqinligi va shaklan o‘xshashligi bilan ajralib turadi. Bu boradagi qarashlar va ular asosidagi mulohazalarni quyidagi xulosa orqali ifodalash mumkin: “Biz “mexanizm” atamasining har qanday turlicha ta’riflari, manbalaridan foydalanishimizdan qat’iy nazar, u umumiy asosga ega: mexanizm – bu obyektning harakatga keltiruvchi ko‘plab o‘zaro bog‘liq elementlardir. Bu o‘rinda ikkita yondashuv ajralib turadi: mexanizm obyektning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi elementlar majmui sifatida hamda obyektning rivojlanishini ta’minlovchi elementlarning o‘zaro aloqasi va o‘zaro ta’siri sifatida qaralishi mumkin” [3].

Shuni ta’kidlash kerakki, faqat iqtisodiy parametrlarni hisobga oladigan va guruh tuzish ko‘lamining xususiyatlarini, tadbirkorlik faoliyatining kollektivlik darajasini hisobga olmaydigan boshqaruv yondashuvi kichik biznesning keng ko‘lamli rivojlanishini ta’minlay olmaydi va faqat “zaif yoki samarasiz tadbirkorlik”ning ishlashiga olib keladi [4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada belgilangan tadqiqot vazifalarini hal etish uchun statistik, solishtirma tahlil usuli, korrelyatsion va regression tahlil, so‘rovnoma va boshqa usullar qo‘llanilgan.

Solishtirma tahlil usuli – bu umumiy ilmiy usullar qatoriga kirib, u empirik tahlil xarakteristikasiga ega. Uning turlari ko‘p, masalan, solishtirmataqqoslash, tarixiy solishtirma va boshqalar. Statistik usulning umumiy mohiyatini quyidagicha izohlash mumkin: yig‘ilgan ma’lumot bazasi ma’lum kategoriyalar bo‘yicha guruhlanishi, tizimlashtirilishi hamda ikki va undan ko‘p bo‘lgan bir guruh va rekvizitga ega ko‘rsatkichlarni bir-biri bilan nisbiy solishtirish amalga oshiriladi va holatga baho beriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotda kichik biznesning roli va ahamiyati to‘g‘risidagi qarashlar va xulosalar bugungi kun ilmiy doirasida deyarli shakllanib, bu boradagi munozarali jihatlar va ilmiy bahslashuvlar ma’lum darajada o‘zining qat’iy ifodasiga ega bo‘lgan. Ya’ni, hozirgi zamonaviy iqtisodiyotning tarkibiy tuzilmasida kichik biznes subyektlari o‘ziga tegishli qator iqtisodiy-ijtimoiy funksiyalarni bajarish orqali, bir tomondan, iqtisodiyotning samaradorligini, boshqa tomondan esa, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta’minlab turuvchi sohani namoyon etadi.

Iqtisodiy nazariyada uzoq vaqtlar davomida kichik biznes – bu aksariyat qismi xususiy sektorga taalluqli bo‘lgan, iqtisodiy faoliyat ko‘lami jihatidan ixcham hamda boshqaruv tuzilmasi jihatidan sodda ko‘rinishga egaligi sababli tashqi tartibga solish yoki boshqarish uchun ehtiyoj mavjud bo‘lmagan soha, degan yondashuv hukmronlik qilib kelgan. Biroq, insoniyat bosib o‘tgan ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning tarixiy tajribasi hamda zamonaviy iqtisodiy tendensiyalar mazkur qarashlarning doimo ham mutlaq to‘g‘ri emasligini namoyon etdi.

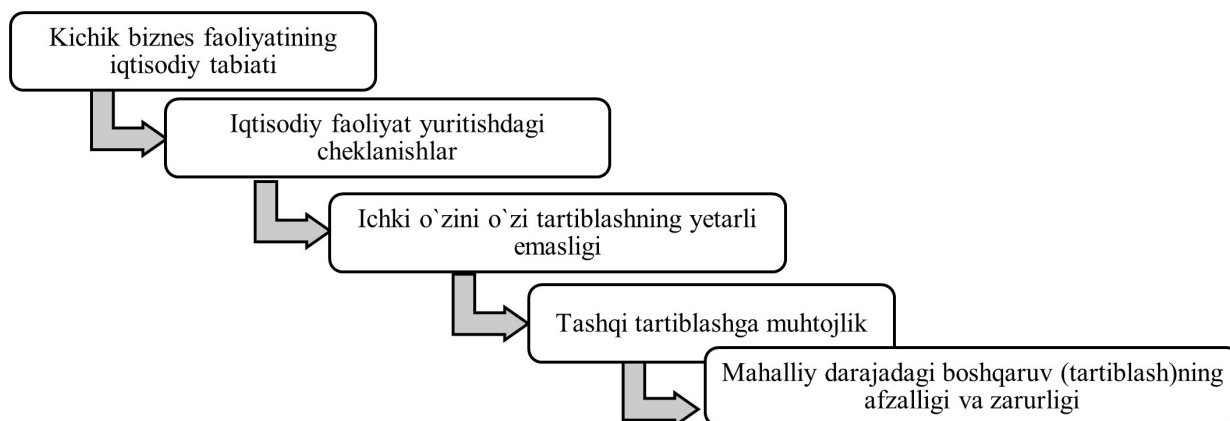
Agar bozor mexanizmlari to‘liq va samarali ishlagan, ya’ni mukammal raqobat sharoitida kichik biznes korxonalari nazariy jihatdan har qanday tashqi boshqaruvga muhtoj bo‘lmaydi. Bozor qonunlaridan kelib chiqqan holda kichik korxona o‘zini o‘zi tartibga soladi. Chunki xususiy mulkdor o‘z kapitalini qaysi tarmoq yoki sohaga kiritayotganini, bu yerdagi raqobat darajasi, foyda normasi, xarajatlar va daromadlar nisbatini oldindan puxta o‘rgangan bo‘ladi. Foydani maksimallashtirish sari harakat uning nimalarga tayyor turishi va qaysi harakatlarni amalga oshirishini oldindan aytib beradi.

Biroq, hayotda ko‘pincha nomukammal raqobat sharoiti amal qiladi. Kichik biznes subyektlari o‘z xo‘jalik yuritish faoliyati doirasida ko‘pincha monopolistik, oligopolistik tuzilmalar bilan to‘qnash keladi. Bunda mutlaq yoki nisbatan keng hukmronlik mavqeiga ega tuzilmalar faoliyatiga taqqoslaganda, kichik biznes subyektlari muayyan jihatdan cheklangan faoliyatni namoyon etadi.

Kichik biznes subyektlari tabiatidan kelib chiqqan holda cheklangan faoliyat yoki sohalari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- 1) qo‘shimcha ishchi kuchini yollashdagi cheklovlar;
- 2) asosiy va aylanma kapitalning cheklanganligi;
- 3) moddiy resurs va zaxiralar bo‘yicha cheklanganlik;
- 4) maxsus boshqaruv tuzilmasini shakllantirish va joriy etishning iqtisodiy samarasizligi tufayli cheklanganlik va h.k.

Kichik biznes subyektlari faoliyatini tartibga solish, ayniqsa, muayyan maqsadlarga erishish yo'nalishida yaxlit soha sifatida boshqarishning zarurligini bu boradagi "o'ziga xos tizimli zanjir" orqali ifodalash mumkin (1-rasm).

1-rasm: Kichik biznes subyektlari faoliyatini boshqarishning zarurligini ifodalovchi "o'ziga xos tizimli zanjir"¹

Rasm ma'lumotlaridan ko'rinadiki, kichik biznes subyektlari faoliyatini yaxlit soha sifatida boshqarishning zarurligini bir necha o'zaro bog'liq holatlar orqali izohlash mumkin.

Kichik biznes faoliyatining iqtisodiy tabiati. Ma'lumki, kichik biznesning iqtisodiy tabiati eng avvalo, uning iqtisodiy manfaatdorlik tamoyili orqali namoyon bo'ladi. Ya'ni, yakka tartibdagi tadbirkorlar va kichik biznes korxonalari o'zining tarkib topish g'oyasidan tortib, to faoliyat natijasiga qadar uning egasi va faoliyat ishtirokchilariga muayyan manfaat keltirib, barcha xo'jalik yuritish jarayonlarining "ko'rinmas qo'l" tamoyili asosida amalga oshadi. Faoliyat foyda keltirmaydigan bo'lsa, u umuman boshlanmaydi, boshlangan faoliyat esa darhol to'xtatiladi.

Mazkur tezkorlik va tor manfaatga yo'naltirilganlikning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda muayyan kamchiliklari ham mavjud. Jumladan:

- ayrim faoliyat turlari yoki iqtisodiy jarayonlarning kam foyda keltirishi sababli umuman amalga oshirilmasligi;
- mazkur "bo'shliq"ni to'ldirishga xizmat qiluvchi bozor mexanizmi ta'sirining muayyan muddat, vaqt talab etishi;
- yuqori foyda me'yori ortidan "quvish" oqibatida muayyan tovar va xizmatlarning talabdan ortiq hajmda ishlab chiqarilishi;
- raqobat keskinligining ortib ketishi oqibatida ayrim korxonalarning bankrotlikka yuz tutishi va h.k.

Yuqoridagi kamchiliklar, o'z navbatida, kichik biznesning yaxlit soha sifatida me'yordagi barqaror takror ishlab chiqarish jarayonlariga putur yetkazadi. Shunga ko'ra, mazkur jarayonlarni boshqarish orqali tashqi tartibga solishga ehtiyoj tug'iladi.

Iqtisodiy faoliyat yuritishdagi cheklanishlar. Jahonning deyarli barcha mamlakatlarida kichik biznes maqomi alohida belgilab berilgan. O'zining ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalariga ko'ra katta ahamiyat kasb etuvchi ushbu soha ayni paytda o'zining iqtisodiy faoliyatida muayyan cheklanishlarga duch keladi. Masalan, kichik hajmdagi iqtisodiy faoliyat yuritish, xodimlar sonining cheklanganligi, ishlab chiqarish vositalari, ishlab chiqarish quvvati, tovar aylanmasi, moddiy zaxiralar, moliyaviy natijalar va boshqa jihatlar bo'yicha cheklanganlik shular jumlasidandir. Mazkur cheklanganlik uni yirik va o'rta ishlab chiqarishga nisbatan noraqobatdosh zaif sohaga aylantiradiki, bu o'rinda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va tartibga solish ehtiyoji paydo bo'ladi.

Ichki o'zini o'zi tartiblashning yetarli emasligi. Kichik biznesni tartiblash yoki boshqarishning ikki darajasi jihatidan quyidagicha yondashish mumkin:

- 1) kichik biznes korxonasining ichki boshqaruvi;
- 2) kichik biznes sohasining davlat tomonidan, shu jumladan, mahalliy boshqaruv organlari tomonidan boshqarilishi. Kichik biznes korxonasining ichki boshqaruvi uning faoliyat samaradorligini ta'minlash hamda barqaror rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Biroq, kichik biznes korxonalarini yaxlit soha

1 Muallifning ishlanmasi asosida tuzilgan.

sifatida tashqi tartibga solish yoki boshqarish mavjud bo'lmas ekan, pirovardida milliy iqtisodiyotning me'yordagi faoliyatini ta'minlab bo'lmaydi.

Tashqi tartiblashga muhtojlik. Milliy iqtisodiyot turli qamrov va darajalarni namoyon etuvchi xo'jalik birliklari, ularning birlashmalari, tarmoqlar va kichik tarmoqlar sohalarni o'z ichiga oladi. Kichik biznes korxonalari mustaqil xo'jalik yurituvchi subyekt sifatida ichki tarkibiy tuzilma va funksional bo'g'inlarining o'zaro muvofiqligini ta'minlash maqsadidagi boshqaruv bilan bir qatorda, ushbu toifadagi barcha korxonalarning majmuini tashkil etuvchi kichik biznes sohasining ham boshqarilishiga ehtiyoj sezadi. Kichik biznesni iqtisodiyotning alohida sektori sifatida tashqi tartiblash mamlakat iqtisodiy tizimi samaradorligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Ushbu holatda milliy iqtisodiyotda kichik biznesning solishtirma salmog'i, uning iqtisodiyot boshqa tarkibiy qismlari bilan mutanosibligi va muvofiqligi darajalari maqsadga muvofiq holda optimal tarzda ushlab turishga harakat qilinadi.

Mahalliy darajadagi boshqaruv (tartiblash)ning afzalligi va zarurligi. Boshqaruvning miqyos jihatdan quyidagi ikkita yirik darajasini ajratish mumkin:

- 1) markazlashgan (respublika) boshqaruv organlari;
- 2) mahalliy boshqaruv organlari.

Kichik biznes faoliyatini tartibga solishda markazlashgan boshqaruv organlari faoliyatining asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- 1) mamlakatda kichik biznes faoliyatini rivojlantirishning uzoq muddatli strategiyasini ishlab chiqish;
- 2) kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlarini belgilab berish;
- 3) kichik biznes faoliyatining umummilliy va hududiy rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish;
- 4) kichik biznes faoliyatini makroiqtisodiy prognozlashtirish va h.k.

Kichik biznes faoliyatini tartibga solishda markazlashgan boshqaruv organlari faoliyatiga nisbatan mahalliy boshqaruv organlari faoliyati ta'sirchan va samarali hisoblanadi. Chunki, markazlashgan boshqaruv darajasida mazkur sohaning umumiy faoliyat chegarasi va yo'nalishlari belgilab berilsa, mahalliy boshqaruvda muayyan tadbirkorlar guruhi faoliyatni samarali tashkil etish va tartibga solishning aniq chora-tadbirlari belgilab beriladi.

Kichik biznesning afzal tomonlaridan biri – bu undagi boshqaruvning sodda va ixchamligi hisoblanadi. Har qanday iqtisodiy subyekt singari kichik biznes ham alohida soha sifatida boshqaruv jarayonlarini taqozo etadi. Biroq, bu o'rinda, boshqa iqtisodiy subyektlardan farq qiluvchi o'ziga xos xususiyatlar namoyon bo'ladi.

Kichik biznes sohasini belgilashdagi mavhumlikning mavjudligi. Ya'ni kichik biznes alohida tarmoq (masalan, sanoat, qishloq xo'jaligi, qurilish va h.k.), iqtisodiy faoliyat turi (masalan, moddiy-texnika ta'minoti, bozor xizmatlari va h.k.), soha (masalan, madaniyat, ta'lim va h.k.) emas. U iqtisodiyotdagi turli tarmoqlar, iqtisodiy faoliyat turlari va sohalarning har bir mamlakatdagi qonunchilik bilan belgilab berilgan turli mazmundagi chegaralari bilan ajralib turuvchi qismi hisoblanadi. Shunday ekan, mazkur soha (ayrim manbalarda sektor atamasi ham qo'llaniladi)ni boshqarish o'ziga xos murakkabliklar, yondashuvlarni taqozo etadi.

Kichik biznes faoliyatining o'z mazmun-mohiyatiga ko'ra mahalliy boshqaruvga moyil hisoblanishi. Ba'zida yirik korxonalar, masalan, transmilliy korporatsiyalar boshqaruv nuqtai nazaridan milliy daraja qamrovidan ham chiqib ketadi. Ba'zida ayrim yirik korxonalarning o'zi mustaqil boshqaruv idorasini vujudga keltiradi. Ko'pchilik yirik va o'rta korxonalar muayyan vazirlik va idoralarga bo'ysunadi va ular tomonidan boshqariladi.

Kichik biznes subyektlarini boshqarish esa, ko'p hollarda, maxsus boshqaruv idoralari yoki vazirliklar uchun u qadar jozibali, manfaatli hisoblanmaydi. Chunki:

birinchidan, xo'jalik yurituvchi subyekt ko'lamining haddan tashqari kichikligi va ular faoliyat natijalarining ahamiyatsiz ekanligi ma'muriy boshqaruvning samarasizligiga olib keladi;

ikkinchidan, kichik biznes subyektlari sonining haddan tashqari ko'pligi ular barchasining faoliyatini bevosita nazorat qilish imkonini cheklab qo'yadi;

Bundan ko'rinadiki, kichik biznes faoliyati o'z tabiatiga ko'ra ko'proq mahalliy boshqaruvga yaqin hisoblanadi. Mazkur qoidani quyidagi holatlar orqali aniqroq ifodalash mumkin:

- kichik biznes subyektlari aksariyat hollarda o'z xo'jalik faoliyatida ko'proq mahalliy doiradagi iqtisodiy resurslardan foydalanadi;
- kichik biznes subyektlari o'z faoliyati doirasida kelib chiquvchi soliq va to'lovlarni asosan mahalliy byudjetga to'laydi;

- kichik biznes subyektlari faoliyatining asosiy qismi (takror ishlab chiqarish bosqichlari – ishlab chiqarish, taqsimot, ayirboshlash va iste'mol) muayyan hudud doirasida amalga oshadi;
- mahalliy byudjetning "taqdiri" ko'p holatlarda bevosita mazkur hududdagi kichik xo'jalik subyektlari faoliyati natijalariga bog'liq bo'ladi;
- kichik biznes subyektlari faoliyat ko'lamining torligi ularning mahalliy boshqaruv organlari qaror va ko'rsatmalariga bog'liqligini kuchaytiradi.

Kichik biznes subyektlarini boshqarishda mazkur jarayonning mahalliy boshqaruv idoralari faoliyati bilan mushtarakligini ochib berish muhim hisoblanadi. Bunda qator yondashuvlar, shu jumladan, kichik biznesning afzallik va kamchiliklari nuqtai nazaridan yondashuvdan foydalanish mumkin. Dastlab kichik biznes afzallik jihatlarining soha korxonalariga ta'siri hamda mahalliy boshqaruv bilan mushtarakligi holatlarini quyidagi jadval orqali ko'rib chiqamiz (1-jadval).

1-jadval: Kichik biznes afzallik jihatlarining soha korxonalariga ta'siri hamda mahalliy boshqaruv bilan mushtarakligi²

Afzallik jihatlari	Korxona faoliyatiga ta'siri	Mahalliy boshqaruvga mushtarakligi
Nisbatan kam moliyaviy mablag'ning talab etilishi	Korxona tashkil etishni osonlashtiradi, kamroq sondagi ta'sischi larni taqozo etadi	Hududdagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etish va iqtisodiy salohiyatni amalga oshirishda qo'shimcha korxonalarni safarbar etish vositasi sifatida foydalanish
Boshqaruvning sodda tuzilmasi kichik korxonalarni boshqarishni yengillashtiradi	Faoliyat jarayonida yuzaga keluvchi munozaralarni kamaytirib, o'z vaqtida qaror qabul qilishni jadallashtiradi	Hududda samarali va ijobiy biznes muhitini shakllantirish, aholi o'rtasida o'zaro tushunish va murosa kayfiyatini yuzaga keltirish
Korxonalar ko'lamining katta bo'lmasligi xodimlar va ishlab chiqarish jarayonini nazorat qilish va boshqarishni osonlashtiradi	Asossiz sarf-xarajatlar qisqarib, ishlab chiqarish samaradorligi oshadi	Hudud korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish
Kichik korxonalarning moslashuvchan va harakatchanligi	Korxonalarni joylashtirish, yo'nalishini o'zgartirish, yangi sohalarga tezlik bilan o'tishi orqali iqtisodiy faollikni oshiradi	Hududdagi bandlik, iqtisodiy faollik va bozor talabining qondirilishi darajalarini oshirish
Innovatsion g'oyalarni amalga oshirish	Tarmoq va hududiy raqobatbardoshlikni ta'minlaydi	Hudud iqtisodiyotining innovatsion va investitsion jozibadorligini ta'minlash
Milliy va tarixiy an'analarni e'tiborga olishi	Iste'molchilar safini kengaytiradi	Hududning milliy va tarixiy qiyofasini saqlab qolish, aholi qadriyatlariga e'tibor qaratish

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, kichik biznes faoliyatining amal qilishi bilan bog'liq afzallik jihatlar dastlab mazkur sohadagi iqtisodiy subyektlarning faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, o'z navbatida mazkur hududdagi mahalliy boshqaruv idoralari faoliyati bilan ham mushtarakligini namoyon etadi. Ya'ni, mahalliy boshqaruv idoralari hududdagi kichik biznes subyektlarini faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ko'maklashish hamda o'zlarining vazifa va majburiyatlarini amalga oshirishda samarali vosita sifatida foydalanishdan manfaatdor hisoblanadilar.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes subyektlari faoliyatini tartibga solish, ayniqsa, muayyan maqsadlarga erishish yo'nalishida yaxlit soha sifatida boshqarishning zarurligini bu boradagi "o'ziga xos tizimli zanjir" orqali ifodalash mumkin.

Kichik biznesning afzal tomonlaridan biri – bu undagi boshqaruvning sodda va ixchamligi hisoblanadi. Har qanday iqtisodiy subyekt singari kichik biznes ham alohida soha sifatida boshqaruv jarayonlarini taqozo etadi, biroq bu o'rinda, boshqa iqtisodiy subyektlardan farq qiluvchi, o'ziga xos xususiyatlar namoyon bo'ladi.

Kichik biznes faoliyati o'z tabiatiga ko'ra ko'proq mahalliy boshqaruvga yaqin hisoblanib, tadqiqot davomida mazkur qoidani asoslovchi holatlar ifodalab berilgan.

Kichik biznes subyektlarini boshqarishda mazkur jarayonning mahalliy boshqaruv idoralari faoliyati bilan mushtarakligini ochib berish muhim hisoblanib, bunda qator yondashuvlar, shu jumladan, kichik biznesning afzallik va kamchiliklari nuqtai nazaridan yondashuvdan foydalanish mumkin. Shunga ko'ra, maqolada dastlab kichik biznes afzallik jihatlarining soha korxonalariga ta'siri hamda mahalliy boshqaruv bilan mushtarakligi holatlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бокаев А.В. Местное самоуправление и малый бизнес. Бизнес становится главным фактором поддержания жизни во многих муниципальных образованиях. // Известия Иркутской государственной экономической академии (Байкальский государственный университет экономики и права). - Электронный научный журнал. 2011. №3. -<http://eizvestia.isea.ru>
2. Журавлев Д.М. Организационно-экономический механизм управления устойчивым развитием региона // Креативная экономика. – 2019. – Том 13. – № 2. – С.249-260. doi:10.18334/ce.13.2.39905
3. Бычкова А.Н. Экономический механизм: определение, классификация и применение.-Вестник Омского университета. Серия "Экономика". 2010. № 4. С. 37.
4. Ubaydullayev A.T. Kichik biznesni boshqarishda uslubiy yondashuvlar.// "Zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirish va unga qaratilgan kreativ g'oyalar, takliflar va yechimlar" mavzusidagi 23-sonli respublika ilmiy-amaliy on-line konferensiyasi materiallari to'plami 15-sentyabr, 2021-yil 23-son.
5. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=16077187763737932205&btnI=1&hl=ru>.
6. Требова С.В., Плешаков П.С. Предпринимательские способности населения: понятие и измерение // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), №9(17), 2012. –www.sisp.nkras.ru. – С.5.
7. Артемова О.В., Логачева Н.М., Нестеренко И.Ю. Ресурсы для развития малого и среднего предпринимательства региона //Социум и власть. 2018. № 2 (70). С.48-55.;
8. Багинова В.М., Беломестнов В.Г. Потенциал развития малого промышленного предпринимательства в регионе. // Известия Иркутской государственной экономической академии. 2015. Т. 25, № 6. С.999-1003.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.